

H E P M P

HIGHER EDUCATION PAIN MEDICINE PROJECT

Pravne implikacije bola

*Dr Jelena Šantrić, dr sci. iur
naučni saradnik*

*Univerzitet u Beogradu - Medicinski
fakultet*

Medicina bola - pravno legalni aspekti

- Uvedeni u okviru teorijske nastave na užoj specijalizaciji
- Harmonizacija sa propisima EU – osnovni ciljevi najveći stepen bezbednosti pacijenata
- Strategija za unapređenje kvaliteta zdravstvene zaštite u RS – edukacija zdravstvenih radnika o pravima pacijenata i zaštiti prava
- Prava i dužnosti pacijenata i prava, obaveze i odgovornosti zdravstvenih radnika

Medicinsko pravo

- Mlada pravna disciplina, do 20. veka etička pravila pretežno regulisala medicinsku delatnost
- Veliki društveni značaj delatnosti – potreba spoljašnje društvene i pravne kontrole
- Pravna pravila koja uređuju medicinsku delatnost utvrđuju svojstva lica koja tu delatnost obavljaju, odnos sa pacijentima, način obavljanja zdravstvene delatnosti
- Medicina i pravo - zajednički predmet i cilj - staranje o životu i zdravlju na različite načine

Međunarodni izvori medicinskog prava

- WHO - Declaration on the Promotion of Patients' Rights in Europe, June 28, 1994
- European Charter of Patients' Rights, November 2002.
- Otavska deklaracija svetske medicinske asocijacije o pravima deteta (1988)
- Etički principi za medicinska istraživanja koja uključuju ljudske subjekte WHO (1964. rev. 2008.)
- WMA - Declaration on the Rights of the Patient, September/October 1981. rev. 2005
- Univerzalna deklaracija o bioetici i ljudskim pravima UNESCO (2005)

Međunarodni izvori medicinskog prava II

- Povelja o hospitalizovanom pacijentu (1979)
- International Conference on Primary Health Care - Declaration of Alma-Ata, September 6, 1978.
- International Alliance of Patients' Organizations [IAPO] Declaration on Patient-Centered Healthcare, February 2006.
- Univerzalna deklaracija UNESCO o humanom genomu i ljudskim pravima (1997)
- Konvencija UN o pravima deteta (1989)
- Konvencija Saveta Evrope o ljudskim pravima u biomedicini (1995)
- Third EU Health Program (2014-2020)

Izvori medicinskog prava u RS

- Ustav RS (2006)
- Zakon o javnom zdravlju (“ Službeni glasnik RS”, 72/09)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti (“Službeni glasnik RS”, 25/19)
- Zakon o zdravstvenom osiguranju (“Službeni glasnik RS” , 25/19)
- Zakon o pravima pacijenata (“Službeni glasnik RS”, 45/13)
- Zakon o komorama zdravstvenih radnika (“Službeni glasnik RS”, 107/05, 99/10)
- Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama (“Službeni glasnik RS”, 45/13)
- Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (“Službeni glasnik RS,125/04, 36/15)
- Krivični zakonik RS (“Službeni glasnik RS, 85/05,88/05,107/05,72/09,111/09,121/12,104/13,108714,94/1635/19)

Podzakonski akti kao izvori medicinskog prava

- Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje ili oduzimanje licence članovima komora zdravstvenih radnika
- Pravilnik o bližim uslovima za obavljanje zdravstvene delatnosti u zdravstvenim ustanovama i drugim oblicima zdravstvene službe
- Pravilnik o bližim uslovima za sprovođenje kontinuirane edukacije za zdravstvene radnike i zdravstvene saradnike
- Pravilnik o vođenju medicinske dokumentacije, načinu upisivanja podataka i sastavljanju izveštaja
- Pravilnik o vrstama i standardima medicinskih sredstava koja se ugrađuju u ljudski organizam, na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja
- Pravilnik o medicinsko- tehničkim pomagalicama koja se obezbeđuju iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja

- Pravilnik o načinu i postupku ostvarivanja prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja
- Pravilnik o načinu i postupku uključivanja u obavezno zdravstveno osiguranje lica koja nisu obavezno osigurana
- Pravilnik o pokazateljima kvaliteta zdravstvene zaštite
- Pravilnik o pomagalima koja se obezbeđuju iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja
- Pravilnik o sadržaju i obimu prava na zdravstvenu zaštitu iz obaveznog zdravstvenog osiguranja i o participaciji
- Pravilnik o uslovima i načinu upućivanja osiguranih lica na lečenje u inostranstvo
- Pravilnik o uslovima i kriterijumima za ugovaranje sa davaocima zdravstvenih usluga i za utvrđivanje naknade za njihov rad
- Pravilnik o utvrđivanju osnovice na koju se obračunava i plaća doprinos za obavezno zdravstveno osiguranje za lica uključena u obavezno zdravstveno osiguranje

Juridizacija medicine

- Postupak kontrole pružanja zdravstvenih usluga
- Odnos zdravstveni radnik- pacijent sve više uređen pravnim pravilima
- Posledica juridizacije – naglašavanje prava pacijenata
- Postupci zdravstvenih radnika podležu proceni stručnosti, blagovremenosti, ispravnosti

Ignorantia iuris nocet

- Pravno načelo – “*Nepoznavanje prava škodi*”
- Nepoznavanje medicinskog prava za zdravstvene radnike može da ima ozbiljne pravne posledice i da dovede do različitih vrsta odgovornosti
- Uporedni pregled – medicinsko pravno obrazovanje na fakultetima u SAD-u i EU, ex YU, PF UB
- Neophodno upoznavanje sa pravima i obavezama pacijenata, pravima, obavezama i odgovornostima zdravstvenih radnika i pravnim normama koje regulišu sve aspekte odnosa zdravstveni radnik-pacijent

Odgovornost zdravstvenih radnika

1. Stručna, etička ili disciplinska
2. Prekršajna odgovornost
3. Imovinska, građanska ili odgovornost za štetu
4. Krivična odgovornost

Zakon o pravima pacijenata (45/13)

- Potreba da se oblast prava pacijenata, način ostvarivanja, način zaštite i dužnosti pacijenata urede na potpuniji i precizniji način
- Usaglašavanje sa evropskim i međunarodnim standardima
- Evropska povelja o pravima pacijenata

Pravo na olakšavanje patnji i bola

- Pravo pacijenta na najviši nivo olakšavanja patnji i bola, prema opšteprihvaćenim stručnim standardima i etičkim principima (Evropska povelja); terapija bola i palijativno zbrinjavanje
- Pravo na olakšavanje patnji i bola ne podrazumeva eutanaziju
- Eutanazija - namerno okončavanje života osobe na njen zahtev uz pomoć druge osobe; mirna i bezbolna smrt terminalno obolele osobe radi sprečavanja dalje patnje, bola, onesposobljenosti
- Legalizovana u Holandiji (u 2017 - 6585), Belgiji, Švajcarskoj, Luksemburgu, Francuskoj

Eutanazija

- Aktivna – aktivna intervencija lekara kojom se okončava život pacijenta
- Pasivna eutanazija - uskraćivanje (*withholding*) i prekidanje (*withdrawing*) tretmana održavanja u životu (*life-sustaining treatment*)
- Dobrovoljna, nedobrovoljna (pacijent nekompetentan), protivvoljna?

Eutanazija u Srbiji

- Krivični zakonik Srbije:
- Lišenje života iz samilosti (“ko liši života punoletno lice iz samilosti zbog teškog zdravstvenog stanja u kojem se to lice nalazi, a na njegov ozbiljan i izričit zahtev, kazniće se zatvorom od 6m do 5 god.”)
- Navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu (“ko drugom pomogne u izvršenju samoubistva, pod uslovima iz prethodnog k.d. pa ovo bude izvršeno ili pokušano, kazniće se zatvorom od 3m do 3god”)
- Neukazivanje lekarske pomoći (“lekar koji protivno svojoj dužnosti odbije da ukaže lekarsku pomoć licu kojem je takva pomoć potrebna, a koje se nalazi u neposrednoj opasnosti za život ili opasnosti nastupanja teške telesne povrede ili teškog narušavanja zdravlja, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do 2 god”)
- Nesavesno pružanje lekarske pomoći (“lekar koji pri pružanju lekarske pomoći primeni očigledno nepodobno sredstvo ili očigledno nepodoban način lečenja ili ne primeni odgovarajuće higijenske mere ili očigledno nesavesno postupa i time prouzrokuje pogoršanje zdravstvenog stanja nekog lica, kazniće se zatvorom od 3m do 3god”)

Odbijanje lečenja

- Pravo pacijenta na autonomiju - da odbije predloženu medicinsku meru (čl. 17. ZoPP)
- Da je sposoban za rasuđivanje
- Da se medicinskom merom spašava ili održava život pacijenta
- Da se pacijentu ukaže na posledice odluke o odbijanju
- Pismena izjava ili službena beleška u medicinsku dokumentaciju

“Pacijentov testament”

- ZoPP-pacijent ima pravo da odredi lice koje će u njegovo ime dati **pristanak**, odnosno koje će biti obavešteno o preduzimanju med.mera
- Izjava pacijenta data unapred o merama lečenja /**odbijanju ili prekidu** lečenja u slučaju gubitka sposobnosti
- U SADu - DNR ili DNI order
- DNR- ne oživljavati (kod prestanka rada srca i disanja), DNI- ne intubirati
- pacijent sposoban za rasuđivanje traži, potpisuje doktor
- Surogat/zakonski zastupnik ima pravo pod određenim uslovima na odluku o odbijanju tretmana
- slično rešenje se predviđa i u Nemačkoj (od 2009. biološki testament)
- U Italiji –(<http://testamentobiologicoonline.it/compila-il-testamento-biologico/>) mogućnost odbijanja tretmana, ovlašćenja za raspolaganje organima
- U Hrvatskoj- Obiteljski zakon (2015)-mogućnost anticipirane naredbe

Uzaludnost daljeg lečenja?

- Ko ima pravo na odluku o prestanku lečenja?
- Prema važećim propisima u RS jedino informisani pacijent
- Zakonski zastupnik u RS nema ovlašćenje za odbijanje tretmana
- Terapija bola u svim stadijumima bolesti

Kodeks medicinske etike Lekarske komore Srbije

Odnos prema neizlečivom pacijentu Član 66.

- Kod neizlečivog bolesnika jedan od osnovnih zadataka lekara je da preduzima sve mere lečenja koje će pacijentu **ublažiti bolove** i psihičku patnju. Istovremeno, lekar upoznaje i bolesnikove bližnje sa njegovim stanjem i nastoji da obezbedi njihovo razumevanje bolesnikovih tegoba i pružanje adekvatne podrške.
- **Kod umirućeg pacijenta, tj. u terminalnom stadijumu bolesti, lekar je dužan da obezbedi sve adekvatne mere lečenja.**

Kodeks medicinske etike Lekarske komore Srbije

Zabrana eutanazije

Član 67.

- Namerno skraćivanje života u suprotnosti je s medicinskom etikom.
- **Zabranjeno** je preduzimanje postupaka kojima se život umirućeg pacijenta **aktivno skraćuje**.
- U slučaju kada bi odlaganje neizbežne smrti za umirućeg pacijenta predstavljalo samo nehumano produženje patnji, lekar može, **u skladu sa slobodno izraženom voljom pacijenta sposobnog za rasuđivanje o odbijanju daljeg preduzimanja mera za produženje života**, dalje lečenje ograničiti samo na efikasno ublažavanje pacijentovih tegoba.

Pravo na milosrdnu smrt

- Nacrt Građanskog zakonika Srbije
- Legalizacija eutanazije - pravo na dostojanstvenu smrt pod strogo predviđenim uslovima uz poštovanje autonomije volje pacijenta, poseban zakon
- Bitni elementi u zakonu: poslovna sposobnost, prihvatanje pacijentovog testamenta, preciziranje tela koje odlučuje o zahtevu, učešće etičkih odbora, objektivni medicinski uslovi, mesto i način izvođenja eutanazije, prisustvo članova porodice...*
- Izmene KZSa
- Slučaj Lamber, Evropski sud za ljudska prava u Strazburu, odluka francuskog suda o obustavi intravenske ishrane ne krši evropsko pravo
- *D.Šantrić, J.Šantrić: "Pravna regulativa eutanazije i Prednacrt Građanskog zakonika Srbije" Pravni život 9/16

Abusus non tolit usum?

(zloupotreba ne ukida upotrebu)

Hvala na pažnji!

This project has been funded with support from the European Commission.

This presentation reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

HEPMP e-mail address: hepmperasmus.ka2@med.bg.ac.rs